

EGY S MÁ S A NAPRÓ L É S A FARKASVERMEKRŐ L

ZSIVKO CSINGO

Az első hóval megjelentek a farkasok. Feketén, baljóslatúan, olyanok, akárcsak maga ez a hó is. Az ember nem tudta, melyiktől védekezzen inkább. Megroppant a csupa jég, csupa farkas föld.

Hetvenhárom nap és hetvenhárom éjszaka nem látta Cele Joleszki elvtárs a napot. Attól a naptól éppen, amikor hátat fordított a szemináriumnak, melyen a farkasvermeket tanulmányozták. Cele Joleszki azóta nem látta a fényes napvilágot, nem látott napot az égen. Összerúgta a port Aleksza Sztepanovszki elvtárssal, a pártbizottság tagjával, a módszer körül akaszkodtak össze, — s Cele Joleszkinak azután már minden világos volt. Ezért zárkózott be a házba, és csak várt és hallgatott napokon át, anélkül, hogy tudta volna, mire vár és miért hallgat. Ki tudja, mi sü l ki még ebből, morfondírozott Cele elvtárs, ki tudja, mivé fajul a dolog, tépelődött magában. No és ha Aleksza Sztepanovszki elvtárs referátumot ír róla? Meg is írja, biztosan, nagyon könnyen lehetséges, hogy megírja, hiszen titkárságra pályázik. Ki hisz majd akkor Celének, méghozzá hogy így bezárkózott? Ah, még ki is nevetnék, azt mondanák: bebújt az egérlyukba, amott meg valami igazságért lamentál. Madár ez, mondogatnák, jómadár. Áruló! — nyilallt Celébe a gondolat, és egész teste lúdbőrzött tőle, mintha kígyó marta volna homlokon.

— Nem bírom tovább ezt a sötétséget — fakadt ki Cele, ledobva magáról a subát. — Fel kell kelnem, meg kell magyaráznom az elvtársaknak, megnézem már, mi van ezzel az idővel és hová tűnt a nap — hajtogatva dünyögve Cele Joleszki elvtárs.

Már három napja és három éjszaka ébren van, és egészen megmeredt. A fagy a vérébe és a csontjába állt; meg se tudott fordulni a gyékényen. A szemét sem tudta kinyitni.

Akárcsak az egér a lyukban, gondolta, és szemhéjai oly nehezek voltak, mint egy rozsdás börtönajtó. Soha nem gondolta volna, hogy ez a gyöngöe kis bőrke, a szemhéj, ilyen nehéz tud lenni. Ijedten ébresztette fel a feleségét maga mellett, és megkérdezte: — Moroszka Kosztovszka, látsz engem, látod, hol vagyok?

— Nem, nem látlak, Cele Joleszki — válaszolta az asszony.

— Vak vagy? — kérdezte Cele Joleszki.

— Nem vagyok — válaszolta Moroszka —, csak nem látok. Beragadt a szemem.

— Semmi az — mondta most már nyugodtabban Cele Joleszki. — Az a fagytól van, Moroszka Kosztovszka. Jég rakódott a szemedre. Amint leolvad, látni fogsz.

S ezután még három nap és három éjjel virrasztott vakságában Cele. Hallgatta, mint üvölt körös-körül a torkametszett, darabokra tépett és dühödtt szélvihar, hallgatta, amint a tél kellős közepén, ami emberemlékezet óta nem volt, villámok csapkodnak a földre, hallgatta mindezt, és ahogy hallgatózott, úgy változott súlyos, fekete jégtömbbé. Hetednap ismét megszólította az asszonyát.

— Moroszka Kosztovszka — kiabálta —, ébredj, föl akarok kelni. Elmegyek az elvtársakhoz, és megérdeklődöm, mi van az idővel, mi történt a nappal.

— Ó, jaj, régen rossz teneked — válaszolta elhalóan az asszony, mintha valami mély verembe csúszott volna —, ó, jaj, régen rossz teneked, Cele Joleszki — ismételtegette sipító hangon.

— Nem bírom tovább — mondta Cele lázasan, és hangja roppant, mint a fagy —, nem bírom, Moroszka, nem bírom tovább ebben a sötétben. Fölkelek, és személyesen bemegyek a helyi bizottságra, és elmondok töviről hegyire mindent. Megmondom, így meg így volt az a dolog közöttem és Aleksza Sztepanovszki elvtárs között, és ítélkezzenek.

— Csak föl ne faljanak a vadállatok, ember — mondta a felesége.

— Nem — válaszolta Cele —, nem esznek meg, de tudni akarom, hogy miért harcoltam az erdőben... Csak ezt... És ha ez népellenes, akkor szedjenek szét a vadállatok, nem bánom, Moroszka Kosztovszka.

— Maradj itthon, Cele, maradj, ahol vagy — siránkozott az asszony —, maradj veszteg, nyugodj már meg egyszer az életben, még nem jött el ezeknek a dolgoknak az ideje. Aleksza Sztepanovszki elvtárs még az úton megleshet, és homlokon talál.

A szél süvöltve rohmozott időnként, hol lezúdult, mint a tűzvész, hol lecsapott, mint a villám, hol meg eltűnt a föld alatt, és olyankor halotti csend sompolygott körös-körül, és csupa hasadék lett a föld. Megfagyott minden, megállt minden mozgás, elnémultak a hangok, s a föld és az ég mintha egygyé olvadt és eltűnt volna. Valahol a közelben ismét lecsapott a villám, és ettől mintha világosság gyúlt volna Cele Joleszki fejében.

— Jó — mondta homlokát dörzsölgetve —, jó, de én fölkelek, ha belepusztulok is. Nem bírok, Moroszka Kosztovszka, nem bírok többé meglesni világosság nélkül.

És föl akart kelni Cele Joleszki elvtárs, fel akarta keresni a pártbizottságot és Tacko elvtársat, mert már nem bírta tovább kitarítani abban a sötétségben, mert szinte megölte a hetvenhárom nap és hetvenhárom éjszaka tespedése, semmi sem maradt belőle, ő, semmi sem maradt Cvetan Joleszkiból, szegény fejéből. Csak feküdt így szeme börtönajtaja mögött, s ez is mardosta legjobban, sehogyan sem tudta megérteni ugyanis, hogy lehet élni börtönajtóval a szemünkön. Ó, mondta Cele, megkeményítem a szívemet, és nem maradok itt ebben a saját házamból csinált börtönben, amikor pedig szabad korban élünk. És eszébe jutottak a bolgár börtönök, és majd belepusztult bánatába, majd a lelkét lehelte ki.

— Moroszka — szólította meg váratlanul és dühösen a feleségét. — Moroszka Kosztovszka, ébredj fel már egyszer. Ébredj, mint egy ember, hadd lássuk, mi van az idővel, mi az ördög van vele.

Az asszony mély álomban szendergett, és semmit, éppenséggel semmit sem hallott Cele Joleszki mondókájából. Olyan volt, mint valami széltől kidöntött fa, mely megfeketedvén már csak a temető földet várja. Álmában motyogott valamit, és időnként halkán följajdult.

— Mit beszélsz, Moroszka Kosztovszka — rázta meg Cele az asszonyt —, és mért jajgatsz álmodban?

— El akarok olvadni — szólalt meg nagy sokára az asszony —, fojtogat, le akarom olvasztani a jeget a szememről.

— Jól van — mondta Cele —, olvaszd le a jeget... lehelj rá egy kicsit, akkor megolvad.

— Hová leheljek, Cele Joleszki? — kérdezte az asszony.

— A szívedre lehelj — válaszolta Cele. — A szív a legfontosabb. Ha a szíved megmelegszik, minden meleg lesz. Ezt mondogatta mindig Dimuska Aritonovszki elvtárs is, az első szakasz parancsnoka, isten nyugosztalja, ezt mondogatta ő is, amikor át voltunk fagyva: Leheljetek, azt mondja Dimuska, leheljetek, elvtársak, a szívetekre, hogy az átmelegedjen. Ha a szív átmelegszik, az egész jég leolvad. Leheljetek, azt mondja, mi meg éhesek voltunk...

Így, ilyen furán és nagyban bátorította Cele Joleszki elvtárs a feleségét, miközben jó maga egészen jéggé változott már. És hallja — a ház előtt éhes farkas üvölt. Zsákmányra les. Vagy tán nem is farkas, hanem valami más, ismeretlen állat. Sohasem lehet tudni. Az is meglehet, hogy Ardzso Iszailovszki elvtárs, a mi szövetkezeti bognárunk vonít, gondolta megint Cele, annak sem volt éppen minden rendben az eszével. Vagy talán Aleksza Sztepanovszki elvtárs utánozza a farkast, hogy kicsalja, nyilalt belé a gondolat, vagy hát kutya vonít a ház körül. Sohasem lehet tudni. Sokféle vad bukkant fel a völgyben. Ismert és ismeretlen vadak lopakodnak a ház körül. Ezt már nem bírta tovább Cele Joleszki elvtárs.

Eljött a kilencedik nap is. Cele Joleszki lázálomból ébredt. Azon a kilencedik napon, mindjárt első álmában, Aleksza Sztepanovszki elvtárral találkozott. Álmodott a farkasvermeket tanulmányozó szemináriumról, a tanfolyamhallgatókról, de legtöbbit Aleksza Sztepanovszki elvtárral, a szeminárium vezetőjével álmodott. Hideg verejtékben fürödve ébredt lázálomból. Felkeltette Moroszka Kosztovszkát, és befagyott hangon kibökte:

— Aleksza Sztepanovszki elvtárral álmodtam — nyögte ki nagy nehezen.

— Távol legyen tőlünk — válaszolta most éppoly gyorsan az asszony —, csak minél messzebb a házunktól — vetett keresztet Moroszka Kosztovszka.

— Személyesen Aleksza Sztepanovszki jelent meg, képzeld, Moroszka Kosztovszka — mormogta Cele.

— Gondolj valami másra — mondta az asszony most is ijedten.

— Jó — mondta az ember —, de hogy gondolhatok valami másra, Moroszka Kosztovszka, hogy gondoljak másra, mikor személyesen Aleksza Sztepanovszki elvtárs járt itt. Hogy is, hát farkasvermeket csináltunk éppen, hegyes karókat vertünk a verem köré — kezdte Cele az álmodást mesélni —, aztán a veremekbe birkákat tereltünk le csalétkül, hogy bégetésükkel odacsalják a farkast. Hát így volt, és amikor már nem volt több birkánk, azt mondja Aleksza Sztepanovszki elvtárs az embereknek: Te, Nikola, mondja, először is a szilyanovci Nikolának, te leszel, Nikola, a birka, lefelé a verembe. Te is, és te is, és az összes elvtársakat lezavarta

így Aleksza Sztepanovszki a verembe, hogy a szeme se rebbent belé, és megparancsolta, hogy bégeessenek. És bégettek az emberek, Moroszka, bégettek, akár a jószág. Ezt így nem lehet, Aleksza Sztepanovszki elvtárs, mondom neki, az emberek nem birkák, ez helytelen, így bánni az emberekkel, mint a jószággal. Ő meg csak néz rám sunyin, és mosolyog. Jól beszélsz, azt mondja, jól beszélsz te, Cele Joleszki, legyél akkor te bárány, legyél bárány, ha már bégetni akarsz, látom. Legyél bárány, azt mondja, és belőkött a verembe . . .

Az éjszaka sebesült anyafarkasként vonaglott a megkérgesedett föld hátán. Ha az ember fölkel és elindul egy ilyen éjszakán, gondolta Cele, az álma még az úton valóra válhat. Viszont itt maradni megint ebben a sötétben és ilyen álommal a fejében, az még szörnyűbb.

— Belőkött a verembe — sóhajtott fel Cele —, s aztán látom, ahogy Aleksza Sztepanovszki elvtárs nyitott szájjal a verem fölé hajol és leszól: Bégeess, csak bégeess, Cele Joleszki, ha nem bégetsz, lent maradsz, mondja nekem, és a fogait mutogatja, látom én, Moroszka Kosztovszka, látom, fölfal, látom, a lelke van a fogaiban, látom én — nincs is lelke, minden a foga, oh, fölfal . . . És így aztán, Moroszka Kosztovszka, végül föl-bredtem — fejezte be Cele.

Az asszony most ismét elnémult. Az járt az eszében: vége van az én Celémnek, és honnan, honnan nem, két-három könnycsepp is találkozott a szemében, s kövekként legördült az arcán.

— Mindig könyörögtem, hogy ne veszekedj a konferenciákon — szolt az asszony. — Még azt hihetik, ellenség vagy, Cele Joleszki.

— Tudod te, Moroszka, tudod te, milyen ellenség vagyok én — dünyögte Cele mintegy mentegetőzésképpen.

— Tudom — válaszolt az asszony —, de odabent mindent a maguk szája íze szerint magyarázhatnak. Nagy szava van Aleksza Sztepanovszkinak, Cele Joleszki.

Most Cele hallgatott el. Mindazt, amit az asszony mondott, nagyon jól tudta ő is, de most már késő. Késő már minden, és beléhasított Aleksza Sztepanovszki hangja, amikor az a szemébe mondta: A pártbizottság nincs ezen a véleményen, Cele Joleszki, és pont. Pont.

A levegő tele volt mennydörgéssel; kékeszöld tüzeket okádva döngött az ég. Zúgott a völgy a rossz szellemektől és kísértetektől. A helyi bizottságba hősivatagon és elhagyatott vadonon át, villámok és puskák között vezetett az út, ezt is jól tudta Cele Joleszki.

Ne legyek többé, mondta végül, de elindulok.

Előbb lassan odakúszott a régi tűzhelyhez. Kezével beletürt a hamuba, hamu alatt parazsat keresett. Hátha maradt még egy szikra, remélte titokban Cele Joleszki elvtárs. A tűzhely hideg volt, jéghideg. Kialudt, üres. Cele Joleszki megborzadt a tűzhelynek ettől a ridegségétől, és úgy maradt mozdulatlanul, kezével a hamuban. Már nem kívánczolt a pártbizottságba, már nem gondolkozott a napról, semmi, semmi nem kellett már Cele Joleszkinak. Szitokban tört ki, leszedte a keresztvizet az élet néhány legdrágább dolgáról, és ott maradt némán és elnyúlva mozdulatlanul a tűzhely mellett.

Annak a kilencedik napnak a reggelén pedig Cele Joleszki föl pattant a földről, mint akinek a szívébe martak. Ő, emberek, karjait lengetve kiabálni szeretett volna, ő, emberek, majd szétrobbant, úgy látszott, mindjárt a levegőbe repül Cele Joleszki, ő, emberek, azon a reggelen, az

ember szinte nem is akarja elhinni, valami szelíden lecseppent tenyerére, melyet a hamun tartott, egy égből aláhullott csepp, egy meleg csepp, mely apró kis zsaránokként legurult a kéményen és a kezére hullott, és egész mívoltában fölrázta, ő, majd megbolondult Cele a mellét betöltő mérhetetlen örömtől. A szíve körül megmelegedett, olvadni kezdett a szíve; úgy tetszett, föllobbant a tűz a régi tűzhelyen, s ereiben ismét végigkúszott a régi tűzhely már elfeledett lángja. Ő, ez a láng, mondta Cele Joleszki hangosan, az ember és a láng egyek lettek, olvadni kezdett az egész test. Ő, élet, az anyád istenit, zokogott örömtelten Cele Joleszki, mint egy kisgyerek. Ő, élet, az istenit az anyádnak, milyen hülyének szülsz és temetsz el bennünket, szitkozódott.

— Moroszka Kosztovszka — keltegette vidám hangon a feleségét —, ébredj, Moroszka Kosztovszka, a forradalom kívárta a tavaszt. Itt a tavasz, Moroszka — gyengéden, sőt elragadtatva mondta ezt Cele az asszonynak, miközben figyelmesen kezébe vette átfagyott fejét, mert attól tartott, hogy úgy letörik Moroszka Kosztovszka szegény feje, mint az elszáradt virág, aztán pedig tőle telhető legnagyobb szelídséggel megsimogatta az arcát.

— Moroszka Kosztovszka — szólongatta suttogva az asszonyt —, ébredj, jön...

— Ki jön, Cele Joleszki — riadt fel az asszony —, ki jön? — motyogta összeszorított fogaj között.

— Nézd — mondta Cele, és odamutatta a kezét az asszonynak —, nézd, nyisd ki a szemed, jön...

— Ki jön, szegény Celém — ismételte meg az asszony, és a foga vacogott rémületében. Aztán ijedten hozzátette még: — Megmondtam én neked, én jó Cele Joleszkim, megmondtam én, hogy csak eljönnek ők egy napon.

— Ostoba — mondta Cele Joleszki —, ostoba asszony —, kezdte rázogatni, és a szívére lehelt. Mivel pedig az asszony sehogyan sem akart olvadni, az ember azt mondta: — Jól van, Moroszka Kosztovszka, mindjárt behozok egy kis napot, és felolvasztalak.

És ismét felkelt, hogy majd kinyitja a ház ajtaját. De az ajtó adta egy jég volt. Sehogyan sem lehetett kinyitni.

— Jó — mondta Cele, és fölpillantott a padlásra. Fölmászott a kormos gerendákra, széthúzta a tető szalmáját, és akkor, ő, minden szentek, meglátta a napvilágot, a világosságot, az eget és a napot. És még hallotta is, ahogy a ház mögött a folyón rian a jég, és nem akart hinni a fülének, de azért egyre mondogatta, ez nem álom; elnézte, hogy ágaskodnak a jégdarabok, és nem akart hinni a szemének, de ez nem álom, ez a nap, a nap, mondta Cele Joleszki, s mint aki megkergült, úgy lendült az ég felé, föl akart repülni az égre és a nap irányába.

— Az istenért — kiáltotta az asszony —, mit csináltál, szegény Cele Joleszki.

Ő pedig azt csinálta, hogy amikor meglátta az eget és a napvilágot, amikor meglátta a tavaszi napot, mely úgy araszolt az égen, mint valami ember, fölugrott, teljesen elengedte magát, és mint egy jégtuskó, levágódott a gerendákról. Lábát törte és néhány bordáját. Aztán még egy pillantást vetett a padlás irányába, arra a tájéakra, ahol egy kis világosság szűrődött be, s kifakadt:

— ... szom a napot is!

Lehengeredett a gyékényre, súlyosan, mozdulatlanul, mint az árvíz sodorta kő. Nem látta Cele Joleszki a forradalom első tavaszát. Nem látta többé a napot.

— Jól van azért mégis, Moroszka Kosztovszka — mondogatta Cele Joleszki —, jó, mert lám, van isten, életben maradtam...

És azután valóban megjött a tavasz.

BORBÉLY JÁNOS fordítása